

۲۳۰۲۸۱۱

برزوی طیب و منشاء کلیله و دمنه

نوشته
فرانسوا دوبلوا

www.ketab.ir

ترجمه
دکتر صادق سجادی

انتشارات طهوری

De Blois, François

بلوا، فرانسوا دو

برزوی طیب و منشاء کلبله و دمنه / نوشته فرانسوا دوبلوا؛ ترجمه صادق سجادی، - تهران: طهوری، ۱۴۰۱. ۲۱۰ ص.

ISBN 978-964-6414-35-8

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

Burzōy's voyage to India and the Origin of the
Book of Kalīlah Wa Dimnah

عنوان اصلی:

۱. کلبله و دمنه - تقد و تفسیر. ۲. نثر فارسی - قرن ۶ ق. - تاریخ و نقد. الف. سجادی، محمدصادق، ۱۳۳۳ - مترجم، ب. عنوان.

۸فا۸۲۳/۸

PIR۵۰۹۲/ب۸ب۴

بش/۶۶۶۷ی

۱۳۸۲

۱۳۸۲

م ۸۲-۱۵۰۶۳

کتابخانه ملی ایران

این کتاب ترجمه‌ای است از:

BURZŌY'S VOYAGE
TO INDIA AND THE
ORIGIN OF THE BOOK OF
KALILAH WA DIMNAH

François De Blois
(Royal Asiatic Society-1990)

انتشارات طهوری

خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، کوچه نوروژ، شماره ۲۴- صندوق پستی ۱۶۴۸- ۱۳۱۴۵

تلفن: ۰۹۱۲ ۲۲ ۵۱۲۰۶-۶۶ ۴۶ ۴۸ ۲۶

www.tahooribooks.ir

فرانسوا دوبلوا

برزوی طیب و منشاء کلبله و دمنه

ترجمه دکتر سید صادق سجادی

چاپ اول: ۱۳۸۲

چاپ دوم: ۱۴۰۱

تیراز: ۲۲۰ نسخه

حق هرگونه چاپ، تکثیر، فتوکپی، اسکن، فروش دیجیتال و انتشار
برای انتشارات طهوری محفوظ است

۹۵۰۰۰۰ ریال

فهرست

۳	.....	یشگفتار مترجم
۵	.....	یشگفتار
۷	.....	منبع شناسی
۷	.....	الف - منابع فارسی و عربی
۹	.....	ب - منابع اروپایی
۱۵	.....	گفتار یکم - نگاهی اجمالی به نخستین ترجمه های کلیله و دمنه
۳۱	.....	یادداشتهای گفتار یکم
۳۷	.....	گفتار دوم - مندرجات متون عربی و فارسی میانه «کلیله و دمنه»
۴۷	.....	یادداشتهای گفتار دوم
۴۹	.....	گفتار سوم - چارچوب داستان
۶۰	.....	یادداشتهای گفتار سوم
۶۳	.....	گفتار چهارم - فصول مقدماتی
۸۰	.....	یادداشتهای گفتار چهارم
۸۵	.....	گفتار پنجم - مرد در جاه
۹۱	.....	یادداشتهای گفتار پنجم
۹۳	.....	گفتار ششم - دو فهرست ویژه برای مندرجات کلیله و دمنه
۹۷	.....	یادداشتهای گفتار ششم
۹۹	.....	گفتار هفتم - داستان سفر برزوی به هند
۱۰۶	.....	یادداشتهای گفتار هفتم
۱۰۹	.....	گفتار هشتم - متن روایت بلندتر

پیشگفتار مترجم

تعداد آثاری که در دنیای قدیم، آثاری «جهانی» به شمار می‌آمدند و در شرق و غرب عالم منتشر می‌شدند، قطع نظر از کتب مقدس دینی فراوان نیست؛ و کلیله و دمنه یکی از آنهاست که به سبب خصایص ادبی و معنایی، شهرت و پایگاهی بلند یافته است. این اثر مشهور که بنیادهایش را در شبه قاره هند جستجو کرده‌اند، اما مجموعه آن که جنبه‌های مهمی از فضای فکری و فرهنگی ایران را نیز دربر دارد، از سرزمین خسروان به همه جا سرازیر شد، برآستی از اسناد مهم و معتبر روابط تمدنهاست، و خود از تاریخی زنده و جذاب برخوردار است. درباره وجوه مختلف و قابل بحث این اثر، خاصه منشأ حکایات، ارزش ادبی و آموزه‌های حکمت عملی آن، از حدود دو سده پیش از این سخن بسیار رانده‌اند و البته این مختصر جای آن سخنها نیست؛ اما کتابی که اینک پیش روی دارید، پژوهشی ممتاز درباره سفر بروزی به هند، منشأ کلیله و دمنه، و بررسیهای متن شناسانه این اثر از جمله است و نویسنده با مراجعه به اصل متون سنسکریت و تحریرها و ترجمه‌های کهن و متأخر سریانی و عربی و عبری و لاتین و اسپانیایی کلیله و دمنه، و برخی متون تبتی و چینی، از راه مقایسه صوری و معنایی این تحریرها، به نتایج و نظریاتی بدیع درباره خاستگاه حکایات این کتاب، نویسنده یا نویسندگان آن، تاریخ گردآوری، ترجمه آن به فارسی میانه و از این زبان به سریانی کهن و عربی دست یافته که بخش قابل ملاحظه‌ای از تحقیقات پیشینیان را دگرگون می‌کند یا دست کم صحت آنها را مورد تردید قرار می‌دهد. نگاهی به منابع این تحقیق که مشخصات آنها در آغاز کتاب یاد شده، و نیز فصلی که به بررسی و یادکرد دست‌نویسها و متون چاپی کلیله و دمنه در پایان کتاب اختصاص یافته، دایره کوششهای نویسنده را نشان می‌دهد که در گفتار اول به بررسی نخستین ترجمه‌های کلیله و دمنه از متن فارسی میانه آن و ارتباط این ترجمه‌ها پرداخته، و در گفتار دوم مندرجات متون فارسی میانه و عربی را مورد بحث قرار داده و کوشیده حکایات اصیل را از حکایات الحاقی متمایز گرداند. گفتار سوم به بررسی چارچوب و قالب داستان اختصاص یافته و در گفتار چهارم فصول مقدماتی تحریرها و ترجمه‌های

کلیله و دمنه مطرح شده است. گفتار پنجم در باره حکایت تمثیلی بسیار مشهور یعنی «مرد در چاه» است و در گفتار بعدی دو فهرست متفاوت ابواب کتاب در ترجمه‌های فارسی آن بررسی شده است. گفتارهای هفتم تا یازدهم به بررسی تحریرهای مختلف داستان سفر برزوی از راه مقایسه گزارشهای موجود در ترجمه‌های کلیله و دمنه و روایت شاهنامه فردوسی، خلط میان برزوی و وزرگمهر (بزرگمهر) از سوی برخی نویسندگان، و احوال خودنوشت برزوی اختصاص یافته و در گفتار دوازدهم «ظهور متن کلیله و دمنه» مورد بحث قرار گرفته است. حکایت «مرد در چاه» و دو تحریر کوتاه و بلند گزارش سفر برزوی به هند در قالب سه ضمیمه در پایان کتاب، به طور انتقادی و براساس مهمترین دست‌نویسها و متن موجود بلوهر و بوداسف عرضه شده است.

آشنایی مترجم با اثر حاضر زمانی دست داد که به تحقیق درباره برزوی و تألیف مقاله‌ای در همین زمینه آغاز کرد و بناچار کتاب برزوی طبیب و منشاء کلیله و دمنه را سراسر خواند و از آن بهره‌ها گرفت و دریغش آمد که طالبان و جویندگان اینگونه مباحث از چنین پژوهش ممتازی منتفع نگردند و نقش ایرانیان و زبانهای ایرانی را در پدیداری چنین اثر برجسته جهانی به درستی در نیابند. با آنکه زبان و بیان کتاب، بنا به طبیعت موضوع و شیوه تحقیق نویسنده، دشوار و گاه ناهموار بود، مترجم کوشید تا آن را به زبانی روان و پخته برگرداند، اما داور در این باره بر عهده او نیست.

چنانکه در متن کتاب دیده می‌شود اثر حاضر مشتمل بر تعداد زیادی واژه‌های سنسکریت، فارسی میانه، عبری، سریانی، یونانی، و جملات فرانسه، آلمانی و اسپانیایی است که لاجرم آوانگاری و ترجمه شد. سپاس خود را، هم اینجا، تقدیم دوستان دانشمندی می‌کنم که مرا در این کار یاری دادند.

نویسنده کتاب در برخی مواضع، قطعات بلندی از متن کلیله و دمنه را، ظاهراً از متن عربی آن، ترجمه و درج کرده است. افزون بر ترجمه این عبارات یا قطعات، عین متن فارسی ابوالمعالی را نیز نقل کردم. در سراسر کتاب همواره از عناوین ابواب کلیله و دمنه یاد شده است. مترجم به پیروی از نویسنده کتاب، آن عناوین را عیناً مطابق ضبط متن فارسی ابوالمعالی، چاپ مجتبی مینوی، یا متن عربی آن، چاپ لوئیس شیخو، درج کرده است.

با آنکه در کشور ما قوانین بین‌المللی حقوق مؤلفان و مصنفان شناخته نشده، کوشیدم از نویسنده ارجمند این کتاب، آقای فرانسوا دو بلوآ، برای ترجمه و نشر اثر اجازه بگیرم؛ اما دسترسی ممکن نشد، جز آنکه اطلاع یافتم که گویا اکنون در یکی از دانشگاه‌های آلمان مشغول تدریس است.